

Inhoudsopgave

Inleiding.....	1
Probleemschets.....	5
1. Onderwijsbeleid.....	6
1.1 Internationaal onderwijsbeleid: Bolognaverklaring	6
1.2 Nationaal onderwijsbeleid	7
1.3 Taalbeleid.....	9
1.3.1 Voertaal in wetenschappelijk onderwijs.....	9
1.3.2 Taallessen.....	11
1.4 Instroom van studenten	13
2. De omstandigheden van internationale studenten.....	16
2.1 Huisvesting.....	16
3. Openbaar vervoer.....	19
4. Studentenwelzijn.....	21
4.1 Hoger beroepsonderwijs.....	22
Bibliografie	24

Lijst afkortingen en begrippen

EER	Europese Economische Ruimte
ERT	European Round Table of Industrialists
HvA	Hogeschool van Amsterdam
ISO	Interstedelijk Studenten Overleg
LSVb	Landelijke Studenten Vakbond
Nuffic	Nederlandse organisatie voor internationalisering in onderwijs
UNL	Universiteiten van Nederland, belangenbehartiger van universiteiten, voorheen
VSNU	Vereniging van Samenwerkende Nederlandse Universiteiten
UvA	Universiteit van Amsterdam
WIB	Wet internationalisering in balans
VH	Vereniging Hogescholen

Visie internationalisering

Inleiding

ASVA is een vakbond voor alle studenten in Amsterdam, om ze te vertegenwoordigen en hun belangen te behartigen bij onderwijsinstellingen en andere instanties. In recente jaren zijn er steeds meer internationale studenten die ook lid worden van ASVA, en maken zij ook steeds meer gebruik onze diensten zoals het rechtsbureau en de fietsverkoop. Omdat wij deze groep studenten ook vertegenwoordigen vinden wij het belangrijk om een visie te presenteren over de internationalisering van het onderwijs en de effecten op zowel internationale als Nederlandse studenten. Hieronder schetsen wij verder waarom dit een relevant onderwerp is om over te schrijven.

De studentenaantallen in Amsterdam zijn de laatste jaren exponentieel gegroeid voor internationale studenten, en ook onder Nederlandse studenten is een groei te zien. Dit volgt een nationale trend. Zo studeerden er gedurende het collegejaar 2016-2017 ruim 31.000 studenten aan de UvA, waar zeven jaar later, in collegejaar 2023-2024, ruim 43.000 studenten studeerden aan de UvA.¹ Tussen 2016-2024 heeft er dus een groei van 39 procent plaatsgevonden van het aantal studenten in Nederland. In het collegejaar 2022-2023 waren 25,1 procent van de studenten aan Nederlandse universiteiten internationaal, met 7,7 procent aan het hbo.² Ook is het aandeel internationale studenten dat in Amsterdam studeert in diezelfde jaren enorm gegroeid, van 14 procent in 2016-2017 naar 35 procent in 2023-2024.³ Amsterdam onderscheidt zich van de rest van Nederland door een hogere hoeveelheid internationale studenten.

¹ 'Universiteit van Amsterdam in cijfers en grafieken', Aantal studenten per collegejaar, augustus 2025, <https://allecijfers.nl/wo/universiteit-van-amsterdam/>.

² Saoradh Favier en Bregje Wijsenbeek, *Factsheet internationale studenten* (Nuffic, 2023), 8, <https://www.nuffic.nl/sites/default/files/2023-05/factsheet-internationale-studenten-2023.pdf>.

³ Jaap Draaisma, 'Buitenlandse studenten in Amsterdam, Academisch jaar 2024-2025', Buitenlandse studenten in Amsterdam, 2022, <https://www.amsterdamsorteermachine.nl/buitenlandse-studenten>.

Amsterdam had in het collegejaar 2022-2023 de grootste instroom aan internationale studenten van alle steden, met 8.660 nieuwe internationale inschrijvingen. Vanwege de grote hoeveelheid internationale studenten in zowel Nederland als Amsterdam, is het van belang dat wij een visie formuleren op internationalisering.

Het Nuffic, de Nederlandse organisatie voor internationalisering in onderwijs, benoemt zowel voordelen als knelpunten als gevolg van internationale studenten in het Nederlandse onderwijs. Voordelen zijn dat de 'international classroom' bijdraagt aan de ontwikkeling van internationale competenties van studenten. Ook zijn Engelstalige opleidingen toegankelijk voor docenten vanuit de hele wereld. Knelpunten zijn: toenemende druk op de capaciteiten van de instellingen, zelfselectie onder Nederlandstalige studenten die minder snel kiezen voor het Engelstalige onderwijs, en internationale studenten dragen bij aan de toenemende vraag naar woningen. Waar Nederlandse studenten vaak nog kunnen terugvallen op eerder woonplekken, zoals het ouderlijk huis, hebben internationale studenten die mogelijkheid meestal niet. Zij zijn aangewezen op particuliere verhuur of studentenhuysvesting verzorgd door de onderwijsinstelling, wat deze studenten in kwetsbare posities brengt.⁴ Het economisch saldo van opbrengsten en kosten van internationale studenten in Nederland is op de lange termijn positief, omdat een deel van de internationale studenten later in Nederland gaat werken. We zien dat de motivatie voor onderwijsinstellingen om internationale studenten te werven vaak financieel is.⁵ Internationale studenten brengen namelijk meer geld binnen voor onderwijsinstellingen dan Nederlandse studenten, doordat ze meer collegegeld betalen.⁶ Grote en internationaal populaire studies kunnen zo ingezet worden om de financiële gezondheid van een instelling (of faculteit) te bevorderen. Dit kan als iets positiefs worden gezien, omdat 'winstgevende'

⁴ Favier en Wijsenbeek, *Factsheet internationale studenten*.

⁵ Koen Marée e.a., 'Universiteiten noemen buitenlandse studenten een verrijking. Maar ze zijn vooral een verdienmodel', Journalistiek platform, De Correspondent, 2021, <https://decorrespondent.nl/9781/universiteiten-noemen-buitenlandse-studenten-een-verrijking-maar-ze-zijn-vooral-een-verdienmodel/9da2067b-b9e6-0a70-1f87-99a3e8530e8d>.

⁶ Ministerie van Algemene Zaken. (2024, 13 juni). *Financiering hoger onderwijs*. Financiering Onderwijs | Rijksoverheid.nl. <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/financiering-onderwijs/financiering-hoger-onderwijs>

opleidingen de minder 'rendabele' studies instandhouden.^{7 8 9 10} Het kan ook als iets negatiefs gezien worden omdat internationalisering van het onderwijs in de praktijk niet vanuit onderwijskundige overwegingen plaatsvindt, maar vanuit financiële motivatie.

Alle studenten verdienen kwalitatief goed onderwijs met voldoende begeleiding en studentenhuysvesting nabij hun onderwijsinstelling. Wij willen door middel van dit visiestuk een duidelijke lijn implementeren in wat ASVA vindt van internationalisering, zodat er meer stabiliteit in de mening van ASVA is. Wij hopen dat men hierop terug kan vallen als er over internationalisering wordt gesproken.

Deze visie zal licht werpen op het nationaal en internationaal onderwijsbeleid rondom internationalisering, rekening houdend met zowel de invloed van internationalisering op het wo- en hbo-onderwijs als andere aspecten van het studentenleven, zoals bijvoorbeeld huisvesting en toegankelijk openbaar vervoer. De visie is opgedeeld in twee delen om duidelijk onderscheid te maken tussen het beleid dat de omstandigheden gecreëerd heeft en hoe we om moeten gaan met de omstandigheden

⁷ Meer studenten zorgt voor meer inkomsten, faculteiten met veel internationals zijn financieel sterken zoals Economics & busniess en Psychology. De UVA verdeeld met een intern allocatiemodel het geld tussen faculteiten (beschreven in begroting en kaderbrief). Internationals worden regelmatig in media en discussies onder beleidsmakers omschreven als verdienmodel en het teruglopen van internatioals wordt gezien als een financiële tegenslag. De kaderbrief stelt dat 'Met name de invoering en toepassing van de Wet internationalisering in Balans (WIB) kan een negatief effect hebben op de inkomsten van de UvA.' Daarnaast zien we dat verschillende instellingen zoals Universiteit Utrecht en Universiteit Leiden vrezen voor het schrappen van 'niet rendabele opleidingen'. Omdat er maar beperkte (toekomstige) Nederlandse studenten zijn om te werven is er een financiële perikel om studenten uit andere landen te werven.

⁸ Marée, K., Been, J., & Hekkema, B. (2021, 8 november). Universiteiten noemen buitenlandse studenten een verrijking. Maar ze zijn vooral een verdienmodel. De Correspondent. https://decorrespondent.nl/9781/universiteiten-noemen-buitenlandse-studenten-een-verrijking-maar-ze-zijn-vooral-een-verdienmodel/9da2067b-b9e6-0a70-1f87-99a3e8530e8d?utm_source=copilot.com

⁹ Universiteit van Amsterdam. (2025, 18 juli). Kaderbrief. <https://www.uva.nl/over-de-uva/beleid-en-regelingen/financien/kaderbrief.html>

¹⁰ UvA-begroting 2026: klein verlies van bijna 3 miljoen. (z.d.). Folia.

https://www.folia.nl/nl/actueel/168716/uva-begroting-2026-klein-verlies-van-bijna-3-miljoen?utm_source=copilot.com

die zijn. Deel één gaat over het onderwijsbeleid, en deel twee gaat over de omstandigheden van internationale studenten.

Probleemschets

De afgelopen jaren was er een enorme toestroom aan internationale studenten te zien. Dit heeft onder andere te maken met de verengelsing van het onderwijs. Met verengelsing van het onderwijs wordt bedoeld dat het Nederlandstalig onderwijs steeds meer plaats moet maken voor Engelstalig onderwijs of dat de Engelse taal een steeds grotere rol gaat spelen in het Nederlandstalige onderwijs. Verengelsing heeft voorstanders en tegenstanders. Voorstanders stellen dat de 'international classroom' het onderwijs verrijkt en (deels) Engels onderwijs ervoor zorgt dat de diversiteit aan docenten verrijkt wordt, naast een boost aan de Nederlandse economie. Tegenstanders stellen dat het de kwaliteit van het onderwijs onder druk zet en het de bestaande druk op onder andere huisvesting verder laat toenemen. Daarnaast zien we ook een overbelasting van onderwijsvoorzieningen, een gevoel van verdriging van Nederlandse studenten, overvolle collegezalen, slechte Engelse taalbeheersing van docenten, en gebrek aan binding en sociale cohesie tussen Nederlandse en internationale studenten. We zien dat wanneer zaken als huisvesting of onderwijskwaliteit niet op orde zijn, er al vrij snel gekeken wordt naar de rol van internationale studenten

Een belangrijke vraag is of verengelsing van het onderwijs de oorzaak van bovengenoemde problemen is, of dat het al bestaande problemen blootlegt en verergert. Een van de belangrijke afwegingen is of het beleid, wat ervoor zorgt dat er zoveel verengelsing mogelijk is, het kernprobleem is, of dat het bij de structurele onderfinanciering van het hoger onderwijs ligt dat internationaal werven van studenten aanmoedigt. Hierop gaan we meer in.

1. Onderwijsbeleid

Het beleid dat onderwijsinstellingen in Amsterdam voeren komt voort uit nationale, maar vooral internationale afspraken over internationaal onderwijs. 2000 zijn er verschillende beleidsinstrumenten, wetten, regels, richtlijnen en visies tot stand gekomen om internationalisering te bevorderen en weer te beperken. Deze nationale ontwikkelingen hangen samen met internationale belangen en beleidsontwikkelingen. Wij, als ASVA, kunnen weinig doen aan deze internationale afspraken, maar om te begrijpen wat er in Amsterdam gebeurt is het goed om te weten welke afspraken er zijn en waar die vandaan komen en hoe we daar tegenaan kijken. Wij kunnen wel onze acties aanpassen op de beweegruimte tussen internationale ontwikkelingen en Nederlands beleid. In dit hoofdstuk zullen internationale en nationale ontwikkelingen aangestipt worden die voorafgingen aan het ontstaan van de huidige, lokale problemen.

1.1 Internationaal onderwijsbeleid: Bolognaverklaring

Het meest invloedrijke internationale onderwijsbeleid op het Nederlandse beleid is de Bolognaverklaring, en de context waarin dit ondertekend is is belangrijk om te begrijpen. De ontwikkeling van wetenschap en technologie is de afgelopen twintig jaar van grote invloed geweest op bedrijven en de kennissector. Voor de Europese kenniseconomie is het nodig om hoogopgeleide, flexibele arbeidskrachten op te leiden om te kunnen concurreren met andere economieën. Onder druk van de lobby bij de ronde tafel van topindustrieën (European Round Table of Industrialists, ERT) hebben Europese landen de Bolognaverklaring vastgesteld.¹¹

Bij dit akkoord hebben 29 Europese staten zich gecommitteerd aan het creëren van de 'Europese onderwijsruimte'. De Bolognaverklaring heeft als doel een gemeenschappelijk kader te bieden voor de EU-lidstaten voor een flexibel hoger onderwijssysteem dat

¹¹ Apache, 'De ronde tafel van topindustriëlen die het EU-beleid mee bepalen', Journalistiek platform, Follow The Money, 2017, <https://www.ftm.nl/artikelen/dit-zijn-de-topindustrielen-die-het-eu-beleid-mee-bepalen?share=C9h3CI9MbFcWYlqVdVy87X%2Fio5EpEQxpP%2BqsMGCFtl6rJYn2Q6r3vnR6qZoFsA%3D%3D>.

nauwer en effectiever verbonden is met de belangen en behoeften van het bedrijfsleven. Sinds het vaststellen van het akkoord komen de verantwoordelijke ministers van alle nu 48 landen van de Europese Hogeronderwijsruimte om het jaar bij elkaar om samen gezamenlijke afspraken te maken. Een voorbeeld van deze afspraken zijn de richtlijnen voor interne kwaliteitszorg waar onderwijsinstellingen zich aan moeten houden, maar ook afspraken over externe kwaliteitszorg waar de Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie (NVAO) zich aan moet houden komen hieruit voort.¹²

1.2 Nationaal onderwijsbeleid

Trends in het Nederlands onderwijs zoals het ‘leven lang leren’ zijn te herleiden uit de Bolognaverklaring en de daaruit voortkomende afspraken.¹³ Een voorbeeld van de enorme stelselwijzigingen in het Nederlandse onderwijs die voortkomen uit de Bolognaverklaring, is de invoering van de bachelor-masterstructuur zoals we die vandaag hebben.¹⁴ Nederland was een van de eerste landen die de bachelor-master ‘knip’ doorvoerden in 2002. Voor die tijd werden er in Nederland vier- of vijfjarige gehele opleidingen aangeboden, na deze wijzigingen waren dat driejarige bachelors plus één of tweejarige masters. Dit was een beleidswijziging die destijd erg bekritiseerd werd door studentenorganisaties, waaronder de Landelijke Studentenvakbond (LSVb) en het Interstedelijk Studenten Overleg (ISO), omdat de verandering minder extracurriculaire activiteiten aanmoedigt en het moeilijker maakt voor studenten om op hun eigen tempo te kunnen studeren.¹⁵ Deze knip en andere stelselwijzigingen die in heel Europa zijn doorgevoerd lijken bedoeld om studenten sneller de arbeidsmarkt op te jagen.¹⁶ De bachelor-master knip zorgt ervoor dat het onderwijs in de deelnemende landen meer op

¹² NVAO, ‘Bolognaproces’, <https://www.nvao.net/nl/bologna-process>.

¹³ EHEA secretariat, ‘LIFELONG LEARNING’, Ehea.Info, <https://ehea.info/page-lifelong-learning>.

¹⁴ Wijziging van onder meer de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek en de Wet studiefinanciering 2000 in verband met de invoering van de bachelor-masterstructuur in het hoger onderwijs, 28 024, nr. 3, Tweede Kamer, 2001-2002 MEMORIE VAN TOELICHTING. <https://www.parlementairemonitor.nl/9353000/1/j9vvij5epmj1ey0/vi3ajy0aqfui>.

¹⁵ redactie onderwijs, ‘Harde knip’ tussen bachelor en master’, *Trouw* (Amsterdam), 2008, <https://www.trouw.nl/nieuws/harde-knip-tussen-bachelor-en-master~bbab481b/>.

¹⁶ Derk Walters, ‘Stoppen na bachelor moet normaal worden’, *NRC Handelsblad* (Amsterdam), 3 december 2008.

elkaar gaat lijken, waardoor het voor studenten gemakkelijker is om een deel van hun onderwijs in het buitenland te volgen.

In de gezamenlijke 'Visie Internationaal' van de Vereniging van Samenwerkende Nederlandse Universiteiten (nu Universiteiten van Nederland, of UNL) en Vereniging Hogescholen (VH) uit 2014 wordt duidelijk dat de motivatie vanuit deze koepelorganisaties voor internationalisering het versterken van de kenniseconomie is. Volgens de koepelorganisaties draagt Engelstalig onderwijs bij aan de 'global brand' van Nederland als kennisland. Ook stellen de koepelorganisaties dat de ambities van hogescholen en universiteiten moeten aansluiten op breder overheidsbeleid.¹⁷ De doelstelling van deze koepelorganisaties is niet om het onderwijs te verrijken, maar - net als bij de Bolognaverklaring - om internationaal concurrerend te blijven ten aanzien van opkomende economieën.¹⁸ Internationalisering is niet alleen in het belang van de Nederlandse economie, de onderwijsinstellingen hebben zelf ook economische belangen bij internationalisering. Zo blijkt naar aanleiding van een rapport van UNL: "Het collegegeld dat [internationale studenten] inbrengen is voor veel wetenschappelijke onderwijsinstellingen een belangrijk onderdeel van hun verdienmodel."¹⁹

Nationale en internationale beleidsontwikkelingen zijn nog eens op een rij gezet in een tijdlijn, welke in bijlage 1 te vinden is.

Standpunt ASVA

ASVA is van mening dat de aanwezigheid van internationale studenten en de 'international classroom' het Nederlandse onderwijs verrijkt. Tegelijkertijd moeten we

¹⁷ Vereniging Hogescholen en VSNU, *Gezamenlijke Visie Internationaal* (Den Haag, 2014), 3, https://www.vereniginghogescholen.nl/system/knowledge_base/attachments/files/000/000/364/original/Gezamenlijke_Visie_Internationalisering_-_Vereniging_Hogescholen_VSNU.pdf?1443090100.

¹⁸ Vereniging Hogescholen en VSNU, *Visie Internationaal*, 6.

¹⁹ 'Universiteiten: toename studenten uit buitenland gestopt', *Friesch Dagblad* (Leeuwarden), 11 november 2023, <https://advance.lexis.com/api/document?collection=news&id=urn%3acontentItem%3a69KX-PFG1-JC6P-V534-00000-00&context=1519360&identityprofileid=4WBGCC56941>.

ook de knelpunten erkennen, zoals omschreven in de probleemschets. Het is belangrijk om frustratie en kritiek op volle collegezalen, slechte Engelse taalbeheersing van docenten, of het tekort aan studentenwoningen niet te richten op individuele internationale studenten die kiezen voor het onderwijs in Nederland. In plaats daarvan moeten wij ons richten op de lobby's en overheden die onderwijs steeds verder tot een product hebben gemaakt.

ASVA zal in de ALV's van het ISO en de LSVb oproepen tot een kritische houding ten opzichte van de Bolognaverklaring en daaruit voortvloeiende afspraken omdat de Bolognaverklaring niet het belang van Europese studenten dient, maar van de monopolies die willen verdienen aan de kennis van deze studenten. Daarnaast moeten we altijd waakzaam blijven als de onderwijsinstellingen nieuwe maatregelen rondom internationale studenten invoeren, en kritisch zijn over wie van die veranderingen profiteert.

Wij streven ernaar dat:

- ASVA zich op de ALV's van ISO en de LSVb kritisch uitspreekt tegenover de maatregelen die voortvloeien uit Bolognaverklaring.
- ASVA kritisch blijft op de maatregelen van onderwijsinstellingen rondom internationale studenten, en waar nodig, haar mening uit.

1.3 Taalbeleid

1.3.1 Voertaal in wetenschappelijk onderwijs

De voertaal van een studie dicteert wie er deze studie wel of niet kan volgen. Behalve dat een internationale onderwijsgemeenschap het onderwijs verrijkt, zoals al eerder beschreven, zijn er ook Nederlandssprekende studenten die bewust kiezen voor Engels onderwijs. Studenten die in internationaal georiënteerde werkvelden willen gaan werken, kiezen vaak voor een Engelstalige opleiding omdat dit hen later in hun werkende leven verder kan helpen.

Ook is er veel te zeggen voor studies met Nederlands als voertaal. Zo is er sprake van zelfselectie, waarbij Nederlandse studenten vaker niet kiezen voor een Engelstalig traject in het hoger onderwijs omdat ze denken dat ze het niet aankunnen. Het Nuffic spreekt over zelfselectie, omdat te zien is dat wanneer soortgelijke opleidingen in het Nederlands en het Engels worden aangeboden, er wordt gekozen voor de Nederlandstalige variant.²⁰ Studenten die van het mbo naar het hbo gaan, of van het hbo naar wo kunnen behoorlijke drempels ervaren wanneer een opleiding enkel in het Engels wordt aangeboden. Zo zal iemand die van mbo naar hbo is gegaan en na het hbo een wo (pre)master wilt doen niet hetzelfde spreek- en taalniveau hebben in (academisch) Engels als iemand die na het vwo een Nederlandse of Engelse wo bachelor heeft gedaan. Ook bij Nederlandstalig wo onderwijs worden vaak Engelstalige teksten behandeld waar dat bij niet wetenschappelijk onderwijs niet vanzelfsprekend is. Voor studenten die via een andere route instromen in het hoger onderwijs en bijvoorbeeld eerste generatie studenten zijn, heeft het aanbieden van voldoende Nederlandstalig onderwijs een positief effect op de toegankelijkheid. Daarom willen wij pleiten voor een balans tussen Nederlands en Engelstalig onderwijs in Nederland om die toegankelijkheid voor meerdere groepen studenten te kunnen waarborgen.

Standpunt van ASVA:

De discussie over taalbeleid speelt in grotere mate in het wetenschappelijk onderwijs, omdat verengelsing hier meer aan de orde is. Het standpunt is van toepassing op het gehele onderwijsbeleid maar is logischerwijs relevanter in de wo context.

ASVA streeft naar een gevarieerd opleidingsaanbod in zowel Engels als Nederlands. Dit is positief voor studenten die een voorkeur hebben voor één van de twee talen of waarvoor één van de twee opties toegankelijker is. ASVA vindt het belangrijk dat er voldoende ruimte is voor Nederlandse studenten om hun gewenste studie ergens in Nederland in het Nederlands te kunnen volgen, maar ziet tegelijkertijd ook de

²⁰ Favier en Wijsenbeek, *Factsheet internationale studenten*, 5.

meerwaarde van internationale studenten en Engels als voertaal op universiteiten voor de Nederlandse samenleving.

ASVA pleit voor:

- Een gevarieerd opleidingsaanbod zowel in het Nederlands als in het Engels.
- Het betrekken van medezeggenschap bij het maken van beslissingen over welke voertaal gepast is voor een opleiding, of track van een opleiding.

1.3.2 Taallessen

ASVA pleit voor een mogelijkheid aan de UvA waar internationale studenten gratis de Nederlandse taal kunnen leren, en meer mogelijkheden voor Nederlandse studenten om Engelse academische schrijfvaardigheden te leren. Dit maakt het voor alle studenten mogelijk om de Nederlandse taal eigen te maken. ASVA pleit voor de mogelijkheid om taallessen te volgen voor EC's binnen het studieprogramma, iets wat buiten Nederland vrij normaal is. Door taallessen op te nemen als keuzevak heeft iedereen de mogelijkheid de lessen in te passen in het studieprogramma, in plaats van een extra last bovenop de studie. Zo kunnen studenten beter meekomen in de Nederlandse samenleving tijdens hun studie én in hun werkzame leven na hun studie. Onder veel internationale studenten bestaat de wens om Nederlands te leren, maar de huidige mogelijkheden zijn erg schaars en duur. Dit betekent dat de meeste van hen geen taal cursus volgen. Ook Nederlandse studenten die Engelstalig onderwijs willen volgen, moeten de kans krijgen hun spreek- en schrijf-niveau te verbeteren als ze daar behoefte aan hebben, door bijvoorbeeld een vak in Engelse academische schrijfvaardigheden of bijlessen aan te bieden. Dit verbetert voor Nederlandssprekende studenten de mogelijkheden om internationaal aan de slag te kunnen gaan, zeker binnen kleinere vakgebieden.

Doorstroom

Door gratis taallessen aan te bieden wordt het makkelijker voor studenten om zich na hun studie in Nederland te vestigen. Internationale studenten zijn in Nederland hard nodig om na hun studie op tal van terreinen te werken, zoals in het onderwijs.

Internationale docenten brengen kennis naar Nederland die hier soms niet voorhanden is. Als het Engels aan universiteiten te veel wordt teruggedrongen, zullen docenten kiezen voor andere landen. Dit kan leiden tot een tekort aan divers personeel en in het uiterste geval dat kleinschalige vakken en opleidingen niet meer kunnen bestaan. Internationale studenten kunnen ook de tekorten op de Nederlandse arbeidsmarkt verminderen. Deze tekorten, met name in de zorg, het onderwijs en de techniek gaan de komende jaren door de vergrijzing enorm toenemen. Daarnaast brengen internationale studenten een andere achtergrond met zich mee die de diversiteit van Nederland verrijkt, iets waar wij altijd voor zullen pleiten.

Standpunt ASVA

Om internationale studenten de kans te geven volwaardig mee te doen aan het studentenleven, is het belangrijk dat ze de kans krijgen de taal te leren, door middel van:

- Pleiten bij onderwijsinstellingen voor mogelijkheden om Nederlands taallessen te volgen binnen hun keuzeruimte of binnen de onderwijsinstelling, die gratis aangeboden worden.
- Pleiten bij onderwijsinstellingen voor een vak of bijles in Engelstalige academische spreek- en schrijfvaardigheden. Idealiter brengt dit geen financiële drempels met zich mee.

Daarnaast willen wij als ASVA actief bijdragen aan plekken voor het opbouwen van studenten-gemeenschappen voor Nederlandse en internationale studenten.

1.4 Instroom van studenten

Van 2014 tot 2018 hebben we een enorme instroom gezien van internationale studenten. Dit is het gevolg van actief beleid dat inzet op de groei van internationale opleidingen. Zo heeft het Nuffic in 2017 meer dan 10 kantoren over de hele wereld om het onderwijs in Nederland te promoten in het buitenland en biedt de UvA vanaf 2018 de Engelstalige track Psychologie aan. De extreme mate van werving in het buitenland leidde tot kritiek: zo werden er studenten geworven die vaak nog geen huisvesting in de stad hadden en waren deze studenten slecht geïnformeerd. In 2017 wordt de oproep gedaan om te stoppen met het grenzeloos werven van internationale studenten.²¹ In 2022 werd het werven van buitenlandse studenten voor populaire UvA opleidingen teruggefloten door het kabinet.²²

Numerus fixus

Ondanks dat de werving is afgenomen, is het (met name universitaire) Nederlandse onderwijs ongelofelijk populair voor internationale studenten wanneer er een Engelstalige track of gehele opleiding wordt aangeboden. Daarom bestaat de wens om de instroom voor deze tracks te beperken, bijvoorbeeld door numerus fixus in te stellen. Numerus fixus betekent letterlijk ‘vastgesteld aantal’. Numerus fixus opleidingen zijn vaak erg populaire opleidingen, waar meer mensen zich voor willen inschrijven dan dat er capaciteit is.

Loting versus selectie

Bij het instellen van een numerus fixus op Engelstalige tracks moet er wel een overweging gemaakt worden over wanneer studenten wel of niet worden toegelaten bij de opleiding. Hiervoor zijn verschillende systemen, waarbinnen wij streven naar een

²¹ Erik Flentge, “Stop met het grenzeloos werven van internationale studenten”, Folia, 11 september 2017, <https://www.folia.nl/opinie/114139/stop-met-het-grenzeloos-werven-van-internationale-studenten>.

²² Het Parool, “<https://www.parool.nl/amsterdam/uva-teruggefloten-door-kabinet-buitenlandse-studenten-weren-mag-niet~be2e0ad7/>”, Het Parool, 6 november 2022, <https://www.parool.nl/amsterdam/uva-teruggefloten-door-kabinet-buitenlandse-studenten-weren-mag-niet~be2e0ad7/>.

selectieprocedure die zo weinig mogelijk kansenongelijkheid waarborgt. Er is onderzoek gedaan waaruit blijkt dat studenten met een functiebeperking en studenten met een migratieachtergrond minder kansrijk zijn bij selectieprocedures, waardoor wij waakzaam willen zijn op het gebruik van deze methode. Het standpunt van de LSVb en het ISO sluit hierop aan. “De LSVb en het ISO vinden dit een zorgelijke ontwikkeling en pleiten er daarom voor alleen selectie in te voeren als een opleiding met capaciteitsproblemen kampt. Mocht er tóch selectie plaatsvinden, dan moet iedere student een gelijke kans hebben om toegelaten te worden, ongeacht zijn afkomst of andere sociaal-culturele of sociaaleconomische kenmerken.”²³

Hierin acht ASVA een ongewogen loting de meest gelijkwaardige selectieprocedure. Dit houdt in dat er vanuit de aangemelde studenten een willekeurige selectie wordt gemaakt, zonder interviews, motivatiebrieven of (middelbare) schoolprestaties. Wij maken deze afweging omdat de kansenongelijkheid niet begint op het moment dat iemand zich inschrijft bij een opleiding. De prestaties op de middelbare school, die worden meegenomen in een gewogen loting, worden beïnvloed door de culturele en sociaaleconomische achtergrond.²⁴ Deze schoolresultaten in acht nemen bij een selectieprocedure zou leiden tot hogere kansen voor leerlingen met ouders uit een hogere sociaaleconomische klasse, en dus tot het vergroten van kansenongelijkheid.

ASVA heeft een uitgesproken voorkeur voor ongewogen loting, omdat dit de enige manier is om studenten hun achtergrond niet mee te laten wegen. Het is belangrijk om te beseffen dat de facultaire medezeggenschap en onderwijscommissies de beslissing rondom selectie en numerus fixus moeten maken. De facultaire medezeggenschap moet wettelijk gehoord worden op beleidsbeslissingen van het facultair bestuur, en de

²³ Tariq Sewbaransingh, ‘Selectie bij opleidingen leidt tot ongelijke kansen voor studenten’, lsvb.nl, 11 juli 2017, <https://lsvb.nl/2017/07/11/selectie-opleidingen-leidt-tot-ongelijke-kansen-studenten/>.

²⁴ Alida Oppers, *De Staat van het Onderwijs 2025* (Inspectie van het Onderwijs, 2025), 147, <https://www.onderwijsinspectie.nl/binaries/onderwijsinspectie/documenten/rapporten/2025/04/16/rapport-de-staat-van-het-onderwijs-2025/Rapport+De+Staat+van+het+Onderwijs+2025+TGv3-69.pdf>.

onderwijscommissie moet gehoord worden over onderwijskwaliteit. Beide worden beïnvloed door het instellen van een selectieprocedure. Ons standpunt is dan ook dat jaarlijks een herovering van de selectieprocedure moet worden gemaakt in samenspraak met de medezeggenschap. ASVA moet hierop de medezeggenschap elk jaar blijven informeren.

Standpunt ASVA:

- Ongewogen loting is de enige selectiemethode die kansengelijkheid waarborgt.
- In gevallen waarin de capaciteit van de opleiding schuurt met de onderwijskwaliteit, zullen wij in principe een voorstander zijn van numerus fixus, met de voorwaarde van een ongewogen loting.
- Wij zullen de medezeggenschap elk jaar informeren over de mogelijkheid om inspraak te nemen in de heroverweging van de selectieprocedure van studenten. Op het moment dat een bestuur ziet dat raden goed geïnformeerd worden over hun adviesrecht, als het gaat over selectieprocedures, dan mag een ASVA-bestuur stoppen met elk jaar dat medezeggenschapsorgaan informeren over hun recht.

2. De omstandigheden van internationale studenten

Studeren is natuurlijk niet alleen colleges volgen, er is veel meer mee gemoeid. Kwalitatief goede huisvesting is essentieel voor een gezonde studentenpopulatie. Ondanks dat Nederlandse en internationale studenten soms kampen met vergelijkbare problemen, zoals een woning vinden, eenzaamheid, hoge studiedruk, lange reistijden, worden internationale studenten vaak nog meer benadeeld dan Nederlandse studenten. Hieraan dragen onder andere de taalkloof, de culturele verschillen, en het weg zijn van hun eigen land negatief bij.

2.1 Huisvesting

Problemen van internationale studenten op de studentenwoningmarkt

Naast de algemene krapte op de studentenwoningmarkt, die zowel Nederlandse als internationale studenten hard raakt, kampen internationale studenten vaker met specifieke problemen op het gebied van huisvesting. Hoewel alle studenten, zowel Nederlandse als buitenlandse, evenveel recht zouden moeten hebben op een woning wanneer ze hier studeren, zien we wel dat de hoge instroom van internationale studenten één van de factoren is dat het algehele aanbod aan studentenhuisvesting verkraapt. Een andere reden hiervoor is, bijvoorbeeld, de onwil vanuit de gemeente Amsterdam om permanente studentenhuisvesting te realiseren.

Toch kampen internationale studenten vaker met problemen op de woningmarkt waar Nederlandse studenten minder last van hebben. Zo zien we in de eerste plaats al dat internationale studenten weinig mogelijkheden hebben om op terug te vallen bij het kwijtraken van hun woning. Internationale studenten kunnen bijvoorbeeld niet terug naar hun ouders als ze na hun opleiding uit hun studentenwoning moeten of als ze nog wel studeren maar hun contract afloopt.²⁵ Dit draagt ook bij aan het hoge aantal internationale studenten dat na hun opleiding weer terug- of doorverhuist naar het

²⁵ Favier en Wijsenbeek, *Factsheet internationale studenten*.

buitenland. Willen we internationale studenten na hun opleiding behouden, om zo een lagere doorstroom te realiseren, moeten er wel woningen zijn voor deze internationale studenten om daadwerkelijk in Amsterdam te blijven wonen. Door het wonen in een volledig nieuwe omgeving hebben deze studenten ook een kleiner netwerk, wat een belangrijke rol speelt op de studentenwoningmarkt. Hierdoor zijn opties als hospitaverhuur een stuk onbereikbaar voor internationale studenten.

Internationale studenten kampen daarnaast vaak met een taalkloof. Hierdoor is het voor internationale studenten lastiger om kennis te nemen van het Nederlandse woningrecht. Ook is de hulp die de overheid en verschillende organisaties bieden maar deels toegankelijk. Zo is de website van de huurcommissie of het Juridisch Loket enkel in het Nederlands beschikbaar. Door de hoge woningnood voor studenten, Nederlands of internationaal, in combinatie met deze taalkloof die zowel de informatievoorziening als gebruikmaking van het woonrecht verhindert, is de kans groter dat internationale studenten te maken krijgen met onwettig gedrag vanuit huisvesters.²⁶

De regels over studentenreisproduct voor internationale studenten (waar we in de volgende paragraaf op in gaan) hebben een negatief effect op de zoektocht naar een woning, omdat een grote afstand tussen een woonplaats en de campus niet alleen veel tijd, maar ook geld kost. Hierdoor valt er dus veel potentiële aantrekkelijke huisvesting weg voor internationale studenten, wat negatieve gevolgen heeft voor zowel Nederlandse studenten die dicht bij de campus willen wonen en internationale studenten die de hoge prijzen van de binnenstad niet kunnen betalen.

²⁶ Tom Dieleman, 'Studentenvakbond trekt aan de bel: studenten steeds vaker opgelicht in zoektocht naar woonruimte', Het Parool, 8 april 2015, <https://www.parool.nl/amsterdam/studentenvakbond-trekt-aan-de-bel-studenten-steeds-vaker-opgelicht-in-zoektocht-naar-woonruimte~b4655520/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F>; Abdelkader Karbache, 'Studenten steeds vaker slachtoffer van oplichting en fraude bij zoektocht naar kamer', lsvb.nl, 8 april 2015, <https://lsvb.nl/2025/04/08/studenten-steeds-vaker-slachtoffer-van-oplichting-en-fraude-bij-zoektocht-naar-kamer/>.

Standpunt ASVA:

Wij streven ernaar om deze lasten en drempels voor internationale studenten te verlichten door:

- Bij hulporganisaties m.b.t. woonrecht deze taalkloof aankaarten en proberen Engelstalige versies te realiseren,
- Via informatievoorziening vanuit ASVA, door sociale media, onze website of fysieke evenementen, de kennis van huurrecht te verspreiden onder (internationale) studenten,
- Via kanalen vanuit ASVA (internationale) studenten samenbrengen om woonopties te delen en verspreiden, om gericht hun netwerk te vergroten,
- De specifieke problemen van internationale studenten m.b.t. huisvesting aankaarten bij andere belanghebbenden, zoals de gemeente, politieke partijen/organisaties of studentenhuysvesters.

3. Openbaar vervoer

Nederlandse studenten en studentenreisproduct

Momenteel krijgt de Nederlandse voltijd student enkele jaren toegang tot een studentenreisproduct. Met dit reisproduct kan er doordeweeks of in het weekend gratis gereisd worden via alle vormen van openbaar vervoer, en met 40% korting in het andere deel van de week.

Internationale studenten met een EU/EER-paspoort en studentenreisproduct

Internationale studenten met een EU/EER-paspoort hebben ook toegang tot het studentenreisproduct mits ze 5 jaar of langer in Nederland wonen, meer dan 32 uur per maand werken, of een ouder/partner (met EU/EER-paspoort) hebben die meer dan 32 uur per maand in Nederland werkt. Hierin is een duidelijk verschil zichtbaar tussen Nederlandse en internationale studenten. Er is geen data bekend over de hoeveelheid internationale studenten die door deze regelgeving daadwerkelijk toegang hebben tot het studentenreisproduct. ASVA is van mening dat het bestaan van deze extra regels op zich al een negatief effect heeft op de omstandigheden van internationale studenten.

Internationale studenten zonder EU/EER paspoort en studentenreisproduct

Hiernaast hebben internationale studenten zonder EU/EER-paspoort geen toegang tot een studentenreisproduct, en betalen dus de volle mep voor het openbaar vervoer.

Impact

Daarnaast heeft de slechte regulering omtrent OV bekostiging ook een negatief effect op de dagelijkse ervaring van internationale studenten. Internationale studenten die niet aan de eisen voor een studentenreisproduct voldoen kunnen minder gebruikmaken van het openbaar vervoer voor hun vrijetijdsbesteding. Uit een kort kwalitatief onderzoek over studentenarmoede sprak het Studenten Welzijnsteam van ASVA met verschillende internationale studenten. Meerdere gaven aan dat het gebrek aan

studentenreisproduct hen tegenhield om naar sociale gelegenheden met vrienden te gaan.

Door het gebrek aan gratis openbaar vervoer zijn veel internationale studenten afhankelijk van een fiets. Dit klinkt in eerste instantie misschien niet als een probleem, maar het kan de bewegingsvrijheid van internationale studenten beperken, bijvoorbeeld voor studenten die door een fysieke of visuele beperking geen gebruik kunnen maken van een fiets.

Standpunt ASVA

We streven naar het verlichten van de lasten van internationale studenten op dit gebied door te pleiten voor:

- Het afschaffen van de extra eisen voor het krijgen van een studentenreisproduct voor internationale studenten;
- Het geven van studentenreisproduct aan studenten zonder EU/EEUR paspoort.

4. Studentenwelzijn

Internationale studenten zijn in veel opzichten een risicogroep als het aankomt op welzijn, aangezien ze meer stress, prestatiedruk, eenzaamheid en psychische klachten ervaren dan Nederlandse studenten. Dit komt door een verscheidenheid aan redenen die sterk op elkaar inspelen. Een combinatie van taalbarrières en culturele verschillen is vaak de oorzaak van een verminderd gevoel van inclusie.²⁷ Daarbovenop ervaren internationale studenten de huidige woningnood in Nederland vaak intenser, aangezien ze hier soms door hun thuisuniversiteit niet voldoende over worden ingelicht en het voor hen niet mogelijk is om weer in te trekken bij hun ouders bij verlies van een woning.²⁸ Als laatste bestaan er voor internationale studenten soms meer financiële moeilijkheden omdat ze bijvoorbeeld geen aanspraak maken op het studentenreisproduct of omdat visumbeperkingen hen niet in staat stellen te werken.²⁹

Al deze factoren wegen zwaar op het mentale welzijn van internationale studenten, die hiervoor vaak niet voldoende hulp krijgen. Uit recent onderzoek blijkt dat internationale studenten meer drempels ervaren bij het vinden hiervan.³⁰ Zo hebben ze een lagere kans om hulp te ontvangen bij psychische klachten en is Nederlands de voertaal binnen de klachtenprocedure van de UvA, wat het aankaarten van problemen rondom sociale veiligheid voor hen bemoeilijkt.³¹

²⁷ Jolien Dopmeijer e.a., *Harder Better Faster Stronger?, Een onderzoek naar risicofactoren en oplossingen voor prestatiedruk en stress van studenten in het hbo en wo* (Trimbos-instituut, ECIO en RIVM, 2023), 153, <https://www.trimbos.nl/wp-content/uploads/2023/06/AF2084-Harder-Better-Faster-Stronger.pdf>.

²⁸ Elli Thravalou e.a., *How Is It Going with International Students at Dutch Higher Education Institutions? A Report on Study Experience and Well-Being* (Nuffic, 2022), 27.

²⁹ Dopmeijer e.a., *Harder Better Faster Stronger?, Een onderzoek naar risicofactoren en oplossingen voor prestatiedruk en stress van studenten in het hbo en wo*.

³⁰ J.M. Dopmeijer e.a., *Monitor Mentale gezondheid en Middelengebruik Studenten hoger onderwijs - Deelrapport I Mentale gezondheid van studenten in het hoger onderwijs* (RIVM, Trimbos-instituut en GGD GHOR Nederland, 2021), 120, https://www.eerstekamer.nl/overig/20211210/monitor_mentale_gezondheid_en/document.

³¹ Marry de Gaay Fortman e.a., 'Sociale Veiligheid Heeft Aanmoediging Nodig. Onderzoek Naar Het Systeem van Sociale Veiligheid Bij de Universiteit van Amsterdam.', Externe commissie sociale veiligheid, 2020.

Ook het huidige politieke klimaat is niet bevorderlijk voor de internationale student: de WIB kan hen nog meer het gevoel geven dat ze in Nederland niet welkom zijn.³² Juist daarom is het met betrekking tot studentenwelzijn belangrijk om internationale studenten niet over het hoofd te zien.

Standpunt ASVA

Wij streven naar speciale aandacht binnen het hoger onderwijs voor het welzijn van internationale studenten door:

- Het probleem aan te kaarten zodat docenten, studieadviseurs, en studentenpsychologen zich bewust zijn van de specifieke problematiek die internationale studenten ervaren, om er zo op een gepaste wijze mee om te gaan.
- De klachtenprocedures op verschillende onderwijsinstellingen toegankelijk te maken voor internationale studenten, door bijvoorbeeld Engels als mogelijke voertaal aan te bieden tijdens het klachtenproces.
- Te pleiten voor studentenhuisvesting met gedeelde voorzieningen, zodat eenzaamheid ook thuis verholpen kan worden door huisgenoten.

4.1 Hoger beroepsonderwijs

Positie internationale studenten in het hbo

Voor internationals in het hbo is het moeilijk om zich te binden aan de gemeenschap. Een belangrijk deel van de binding, als die plaatsvindt, is in de introductieperiode en de introductieweek. Met de door het kabinet aangekondigde bezuinigingen, in combinatie met de WIB, is echter minder geld over voor de introductieperiode. De HvA kiest ervoor om dit per opleiding te organiseren en dit te versoberen, wat de binding met de hogeschool verder kan verzwakken.

Het is belangrijk dat we de gemeenschapsvormende functie van de introductie benadrukken richting de HvA. Als het niet lukt om HvA-brede introducties te realiseren,

³² WIB: Wet Internationalisering in Balans, een wetsvoorstel dat in mei 2024 naar de Tweede Kamer is gestuurd.

moeten we kijken naar alternatieven gericht op de doelgroep. Het is belangrijk dat internationale studenten kunnen aansluiten bij introductie-activiteiten, bijvoorbeeld door informatie en promotie ook in het Engels aan te bieden. Maar er kan ook gedacht worden aan inhoudelijke evenementen, feesten, etc. specifiek gericht op internationale studenten. Ook is het mogelijk om organisaties die gericht zijn op internationals te helpen, zoals met oprichting of andere vormen van ondersteuning.

Standpunt ASVA

Geef aandacht aan de binding die internationale studenten in het hbo ervaren met het studentenleven en de onderwijsinstelling door:

- Aandacht te hebben voor deze groep in de introductieperiode.
- Organisaties voor internationals te ondersteunen.

Bibliografie

- Aantal studenten per collegejaar. 'Universiteit van Amsterdam in cijfers en grafieken'. augustus 2025. <https://allecijfers.nl/wo/universiteit-van-amsterdam/>.
- Apache. 'De ronde tafel van topindustriëlen die het EU-beleid mee bepalen'. Journalisatie platform. Follow The Money, 2017. <https://www.ftm.nl/artikelen/dit-zijn-de-topindustriëlen-die-het-eu-beleid-mee-bepalen?share=C9h3Cl9MbFcWYlqVdVy87X%2Fio5EpEQxpP%2BqsMGCftl6rJYn2Q6r3vnR6qZoFsA%3D%3D>.
- Dieleman, Tom. 'Studentenvakbond trekt aan de bel: studenten steeds vaker opgelicht in zoektocht naar woonruimte'. Het Parool, 8 april 2015. <https://www.parool.nl/amsterdam/studentenvakbond-trekt-aan-de-bel-studenten-steeds-vaker-opgelicht-in-zoektocht-naar-woonruimte~b4655520/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F>.
- Dopmeijer, J.M., A. Verweij, J. Nuijen, M. C. M. Busch, en N.I. Tak. *Monitor Mentale gezondheid en Middelengebruik Studenten hoger onderwijs - Deelrapport I Mentale gezondheid van studenten in het hoger onderwijs*. RIVM, Trimbos-instituut en GGD GHOR Nederland, 2021. https://www.eerstekamer.nl/overig/20211210/monitor_mentale_gezondheid_en/document.
- Dopmeijer, Jolien, Lotte Scheeren, Jeroen van Baar, en Benjamin Bremer. *Harder Better Faster Stronger?, Een onderzoek naar risicofactoren en oplossingen voor prestatiedruk en stress van studenten in het hbo en wo*. Trimbos-instituut, ECIO en RIVM, 2023. <https://www.trimbos.nl/wp-content/uploads/2023/06/AF2084-Harder-Better-Faster-Stronger.pdf>.
- Draaisma, Jaap. 'Buitenlandse studenten in Amsterdam, Academisch jaar 2024-2025'. Buitenlandse studenten in Amsterdam, 2022. <https://www.amsterdamsorteermachine.nl/buitenlandse-studenten>.
- EHEA secretariat. 'LIFELONG LEARNING'. Ehea.info. <https://ehea.info/page-lifelong-learning>.
- Favier, Saoradh, en Bregje Wijsenbeek. *Factsheet internationale studenten*. Nuffic, 2023. <https://www.nuffic.nl/sites/default/files/2023-05/factsheet-internationale-studenten-2023.pdf>.
- Flentge, Erik. "Stop met het grenzeloos werven van internationale studenten". Folia, 11 september 2017. <https://www.folia.nl/opinie/114139/stop-met-het-grenzeloos-werven-van-internationale-studenten>.
- Friesch Dagblad (Leeuwarden). 'Universiteiten: toename studenten uit buitenland gestopt'. 11 november 2023.

<https://advance.lexis.com/api/document?collection=news&id=urn%3acontentltem%3a69KX-PFG1-JC6P-V534-00000-00&context=1519360&identityprofileid=4WBGCC56941>.

Gaay Fortman, Marry de, Mary Tupan-Wenno, en Martine Bijkerk. 'Sociale Veiligheid Heeft Aanmoediging Nodig. Onderzoek Naar Het Systeem van Sociale Veiligheid Bij de Universiteit van Amsterdam.' Externe commissie sociale veiligheid, 2020.

Het Parool. '<https://www.parool.nl/amsterdam/uva-teruggefloten-door-kabinet-buitenlandse-studenten-weren-mag-niet~be2e0ad7/>'. Het Parool, 6 november 2022. <https://www.parool.nl/amsterdam/uva-teruggefloten-door-kabinet-buitenlandse-studenten-weren-mag-niet~be2e0ad7/>.

Karbache, Abdelkader. 'Studenten steeds vaker slachtoffer van oplichting en fraude bij zoektocht naar kamer'. lsvb.nl, 8 april 2015. <https://lsvb.nl/2025/04/08/studenten-steeds-vaker-slachtoffer-van-oplichting-en-fraude-bij-zoektocht-naar-kamer/>.

Marée, Koen, Jasper Been, en Bart Hekkema. 'Universiteiten noemen buitenlandse studenten een verrijking. Maar ze zijn vooral een verdienmodel'. Journalistiek platform. De Correspondent, 2021. <https://decorrespondent.nl/9781/universiteiten-noemen-buitenlandse-studenten-een-verrijking-maar-ze-zijn-vooral-een-verdienmodel/9da2067b-b9e6-0a70-1f87-99a3e8530e8d>.

NVAO. 'Bolognaproces'. <https://www.nvao.net/nl/bologna-process>.

Oppers, Alida. *De Staat van het Onderwijs 2025*. Inspectie van het Onderwijs, 2025. <https://www.onderwijsinspectie.nl/binaries/onderwijsinspectie/documenten/rapporten/2025/04/16/rapport-de-staat-van-het-onderwijs-2025/Rapport+De+Staat+van+het+Onderwijs+2025+TGv3-69.pdf>.

redactie onderwijs. 'Harde knip' tussen bachelor en master'. *Trouw* (Amsterdam), 2008. <https://www.trouw.nl/nieuws/harde-knip-tussen-bachelor-en-master~bbab481b/>.

Sewbaransingh, Tariq. 'Selectie bij opleidingen leidt tot ongelijke kansen voor studenten'. lsvb.nl, 11 juli 2017. <https://lsvb.nl/2017/07/11/selectie-opleidingen-leidt-tot-ongelijke-kansen-studenten/>.

Thravalou, Elli, Lynette Peeters, Kumi Tempels, Peter van Tuijl, en Saoradh Favier. *How Is It Going with International Students at Dutch Higher Education Institutions? A Report on Study Experience and Well-Being*. Nuffic, 2022.

Vereniging Hogescholen en VSNU. *Gezamenlijke Visie Internationaal*. Den Haag, 2014. https://www.verenighogescholen.nl/system/knowledge_base/attachments/files/000/000/364/original/Gezamenlijke_Visie_Internationalisering_-

_Vereniging_Hogescholen_VSNU.pdf?1443090100.

Walters, Derk. 'Stoppen na bachelor moet normaal worden'. *NRC Handelsblad* (Amsterdam), 3 december 2008.

Wijziging van onder meer de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek en de Wet studiefinanciering 2000 in verband met de invoering van de bachelor-masterstructuur in het hoger onderwijs, 28 024, nr. 3, Tweede Kamer, 2001-2002 MEMORIE VAN TOELICHTING.
<https://www.parlementairemonitor.nl/9353000/1/j9vvij5epmj1ey0/vi3ajy0aqfui>.